

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Barn i sårbare livssituasjoner

Children in vulnerable life situations

Kandidatnr: 292, 280

Fakultet for lærer, kunstfag og idrettsfag

Barnehagelærer

Høgskolen på Vestlandet, Bergen

Veileder: Aihua Hu

Innleveringsfrist: 31.mai 2021

Antall ord: 11 767

Vi bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Du er modigere enn du vet

Sterkere enn du tror

Og klokere enn du forstår

Ole Brumm

Forord

Denne oppgaven er skrevet med glede, engasjement, modighet og styrke. Det har vært en fantastisk prosess som også tidvis har vært utmattende. Det har vært tøft å skrive uten å kunne møtes ordentlig – helt på ekte. Vi har sittet mye alene, tenkt, drøftet og møttes på nett. Vi ønsker å takke noen som har vært betydningsfulle både i oppturene når vi har funnet nytt giv og masse litteratur, og i nedturene når vi har følt at vi aldri kom til å bli ferdig. Det har uansett vært utrolig læringsrikt.

Takk til Aihua Hu, som har veiledet og støttet oss i våre store tanker, og begrenset oss når vi har tenkt for stort

Takk til barnehagelærerne som tok seg tid til å være med

Takk til Ole for mat og kjærlighet og tålmodighet i stundene jeg har trengt det mest

Takk til Hilde for tidlige frokoster og seine telefoner

Takk til mamma og pappa for støtte og oppmuntring

Abstract

There are children who are in vulnerable life situations in Norway and internationally. As the great majority of Norwegian children go to kindergarten, kindergartens can and should be the place to support children in this kind of life situation. And kindergartens have obligations to meet children's need for care. We aim to explore how kindergartens can best support vulnerable children.

Method: We have chosen a qualitative method in order to gain an insight into the kindergarten teacher and what they consider to be their competence with children in need of care. Due to COVID-19 restrictions, we decided to send the interview questions by e-mail. We received answers from four out of sixteen kindergartens. All our informants are educators in kindergartens with between 5 and 19 years of work experience in their jobs, and we wanted information about the actual experience kindergartens have. We analysed the answers and categorised them into three categories.

Results: Most of the participating kindergartens agreed that short courses are a good opportunity to increase competence after the formal education, but one kindergarten viewed it differently and thought that a certified college degree is the only proper way to gain more competence. We see that it is important for the kindergarten teacher to consider their own competence as good and adequate, in situations where they are the trusted support for children.

Discussion: We discussed our results in relation to theories we reviewed in chapter 10. This gives us the opportunity to compare theories to what kindergartens say about the practical handling of situations where children are in need of care.

Conclusion: After an engaging and educational process we conclude our project with a challenge for politicians, educational institutions and kindergarten teachers, to speak up for children in vulnerable life situations. We are made aware of the good practices of kindergartens, at the same time we also hear the cries for opportunities to gain more competence in practical matters.

Innholdsfortegnelse

<i>Forord</i>	2
<i>Abstract</i>	3
1. Innledning:	6
1.1 Valg av tema	6
1.2 Mål og Problemstilling	6
1.3 Hensikt med oppgaven	7
1.4 Oppbygning av oppgaven	8
2. Kunnskapsgrunnlag	8
2.1 Barnehagens innhold og oppgaver	8
Foreldresamarbeid	10
Barnehagelærere – å kunne det viktige	11
2.2 Sentrale begrep	11
2.2.1 Sårbare livssituasjoner	12
2.2.2 Barn av foreldre med psykiske lidelser og rusmisbruk	12
2.2.3 Skilsmisse	13
2.2.4 Omsorgssvikt	13
2.2.5 Vold og seksuelle overgrep	14
2.2.5 Diagnoser hos barn	14
2.2.6 Faktisk, og opplevd kompetanse i barnehagen	15
2.3 Barnehagen og barnehagelærerens plikt og oppgaver	16
2.3.1 Taushetsplikt	16
2.3.2 Opplysningsplikt	16
2.3.3 Avvergingsplikt	16
2.3.4 Tverretattlig samarbeid og instanser	17
Barne og ungdomspsykiatrien - BUP	18
Pedagogisk psykologisk tjeneste - PPT	18
Barnevernstjeneste	18

Politi	18
3 Metode	19
3.1 Kvalitativ metode og bakgrunn for valg	19
3.2 Respondentene	19
3.3 Spørreundersøkelsen	20
3.4 Datainnsamling	20
3.5 Dataanalyse	21
3.6 Metodekritikk	21
3.7 Reliabilitet og Validitet	22
3.8 Generalisering	23
3.9 Forskningsetiske hensyn	23
4. Barnehagens totale kompetanse om barn i sårbare livssituasjoner	23
4.1 Barnehagelærerens opplevelse av egen kompetanse	23
4.2 Barnehagelærerens opplevelse av barnehagens kompetanse	24
4.3 Barnehagelærerens faktiske kompetanse	25
5. Hvilke faktorer blir viktige i barnehagens arbeid med barn i sårbare livssituasjoner?	27
Avdekking - fra bekymring til melding	28
Barnehagens innhold og oppgaver - hvordan kan vi ivareta barn i sårbare livssituasjoner?	30
5.1 Hvordan jobber barnehagen med barn i sårbare livssituasjoner?	31
5.2 Samarbeid med andre etater	33
5.3 Barnehagelærerens faktiske kompetanse	35
6. Avslutning	36
Litteraturliste	38

1. Innledning:

1.1 Valg av tema

Dagens barnehage er preget av mangfold og utvikling. Barnehageprofesjonen er i stadig endring, og hvordan og hvem vi skal være er omdiskutert både i samfunnet og internt i barnehagen. Barnehagelærere studerer i tre år for å få den kompetansen samfunnet tenker at vi må ha for å jobbe i barnehagen, og utøve vårt mandat, nedfelt i lovverk og rutiner, som barnehagelærere. Da vi skulle velge tema til bachelor, var det naturlig for oss å skrive om barn i sårbare livssituasjoner. Vi var raskt enig om tema og vinkling, men har brukt mye tid på å avgrense, konkretisere og håndtere temaet og litteraturen som følger. En utfordring vi har møtt er at barn i sårbare livssituasjoner engasjerer mange. Det er mange som mener mye om dette temaet, og som vil barnas beste i disse situasjonene. Derfor ble det viktig å avgrense og konkretisere råd, forskning og litteratur, opp mot meninger, erfaringer og opplevelser.

Vi har selv opparbeidet oss erfaring i barnehagen, og har begge møtt på familier som lever i sårbare livssituasjoner, noe som gjør at vi også mener mye om dette teamet. Derfor ble det viktig å skille våre meninger fra faktisk litteratur og forskning om sårbare barn. Vi har begge opplevd at praksis er et godt sted å opparbeide seg kunnskap, og har gjennom studentrollen fått mulighet til å få veiledning og stille spørsmål om barn vi har sett på som sårbare. Dette legger mye av grunnlaget for valget av tema og problemstilling, gjennom opplevelser av at vi, og barnehagen, må ha mye kompetanse i dette. Vi har erfart at barn i sårbare livssituasjoner ikke er å komme utenom i barnehagehverdagen, og at det er mange måter å møte disse barna på. Dette gjør at vi ønsker å utforske videre, for å se hva, hvilken og hvordan kompetansen i barnehager kan sørge for at barna i sårbare livssituasjoner blir ivaretatt. Erfaringen vår gjør at vi har et godt grunnlag for å gjøre nettopp dette, samtidig som det vil øke vår egen kompetanse gjennom oppgaveskrivingen.

1.2 Mål og Problemstilling

Som nevnt over ble vi enige om å skrive om et engasjerende tema. Dette gjorde valg av problemstilling utfordrende, fordi vi ønsket en problemstilling som både dekket kompetansen til barnehagen som organisasjon, samtidig som vi så oss nødt til å se på opplevelsen til de

ansatte i barnehagen for å virkelig finne ut av hvordan barnehagen jobber med dette.

Problemstillingen vår er:

“Hvordan kan barnehagen ivareta barn i sårbare livssituasjoner?”

Denne problemstillingen vil kunne bidra til å avdekke et helhetsbilde av barnehagens kompetanse om sårbare livssituasjoner. Samtidig ønsker vi å finne ut hva barnehagelærere selv opplever at de har kompetanse om, og se dette opp mot det de faktisk skal kunne. Dette vil vi kalle opplevd og faktisk kompetanse. Vi ønsker å bidra til å sette lys på barn som er i sårbare livssituasjoner, ikke bare de mest alvorlige sakene som omhandler omsorgssvikt og vold. Vi vil utføre forskningen med et likt antall kommunale og private barnehager, for å se om det er noen store forskjeller i disse.

1.3 Hensikt med oppgaven

Barn i sårbare livssituasjoner er et viktig tema i barnehagen, og samfunnet for øvrig. Det er et tema som snakkes om i media, og det kommer stadig nye, bekymringsverdige rapporter fra både Norge og rundt i verden angående barns livssituasjoner. SOS Barnebyer sin rapport om verdens mest sårbare barn sier noe om risikofaktorer, og at risikofaktorer sjeldent kommer alene (SOS Children's village, 2015). Den forteller oss at barn verden rundt lever i sårbare situasjoner, og vi vil ta med oss denne kunnskapen inn i spørsmålet om hvordan barnehagen ivaretar barn i slike situasjoner.

Gjennom studieforløpet på Høgskolen har vi lært om barns utvikling, og vi kan se fra Maslow sin behovspyramide at et barn ikke vil utvikle seg optimalt før alle de grunnleggende behovene til barnet er ivaretatt. (Mørch, 2021). Det første steget handler om de fysiologiske behovene som søvn, mat, drikke og tak over hodet. Maslow mente at man ikke kunne klatre oppover i pyramiden før disse behovet var dekket. Neste trinn er trygghet, som går på at barnet føler seg beskyttet og trygg (Mørch, 2021). Ved at et barn lever i en sårbar og utrygg livssituasjon kan det påvirke utviklingen og medføre at det ikke utvikler seg optimalt.

Emneplanen til barnehagelærer sier noe om hvem vi skal være etter endt utdanning. Planen sier blant annet at kandidaten:

«kan identifisere særskilte behov hos enkeltbarn, og på bakgrunn av faglige vurderinger raskt iverksette tiltak.» (HVL, 2016)

«kan anvende relevante faglige verktøy, strategier og uttrykksformer i egne læringsprosesser, i pedagogisk arbeid, i samhandling med hjemmet og relevante eksterne instanser» (HVL, 2016)

Barnehagen skal tilrettelegge for «allsidig, variert og tilpasset aktivitet for enkeltbarnet og barnegruppen. Barnegruppen skal få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang» (Udir, 2017, s.29). Barnehagen skal være en trygg plass hvor barna kan utfolde og utvikle seg selv uavhengig av bakgrunn og forutsetninger. Barnehageansatte har også en viktig rolle når de skal fange opp og tilrettelegge for alle barn som lever i en sårbar livssituasjon. Dette vil ha en virkning på hvordan barnet har det her og nå, men også senere i livet, og kan føre til sosiale problemer, tilknytningsvansker, akademiske problemer og andre livslange plager. Hvis det ikke blir gjort noe eller oppdaget kan det i verste fall få store konsekvenser.

1.4 Oppbygning av oppgaven

I kapittel 1 gjør vi rede for valg av tema, avgrensning og problemstilling. I kapittel 2 vil vi ta for oss barnehagens ansvar og oppgaver, samt sentrale begrep om sårbare barn og kompetanse. Vi vil gjøre rede for kunnskapsgrunnlaget vårt, ved å presentere teorier og lover om barn i sårbare livssituasjoner. I kapittel 3 vil vi ta for oss metodevalg og datainnsamling, samt analysen av dataen vår, før vi presenterer funnene våre i kapittel 4. Datamaterialet, med presenterte teorier og funnene våre som grunnlag, vil bli drøftet i kapittel 5, før vi vil avslutte og konkluderer oppgaven vår i kapittel 6.

2. Kunnskapsgrunnlag

I dette kapittelet vil vi presentere aktuell faglitteratur og rammeverk, som gir det videre grunnlaget i forskningen vår.

2.1 Barnehagens innhold og oppgaver

Barnehagens samfunnsmandat blir beskrevet i rammeplanen slik: «*i samarbeid og forståelse med hjemmet skal barnehagen ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling*» (Udir, 2017, s.7).

«Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap. Barnas selvfølelse skal støttes, samtidig som de skal få hjelp til å mestre balansen mellom å ivareta egne behov og det å ta hensyn til andres behov.»

Rammeplanen sier at personalet skal:

- «støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at alle kan få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner
- samtale om normer for samhandling og invitere barna til å utforme normer for samhandling i fellesskap
- støtte barna i å ta andres perspektiv, se en sak fra flere synsvinkler og reflektere over egne og andres følelser, opplevelser og meninger
- støtte barna i å sette egne grenser, respektere andres grenser og finne løsninger i konfliktsituasjoner
- forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre» (Udir, 2017 s.22-23).

Emneplanen sier at en barnehagelærer har:

«bred kunnskap om barns språkutvikling, flerspråklighet, sosiale -, fysiske og skapende utvikling og gryende digitale -, lese-, skrive- og matematikkferdigheter».
«Bred kunnskap om barns rettigheter og om hva som kjennetegner et inkluderende, likestilt, helsefremmende og lærende barnehagemiljø» (HVL, 2016).

Barnehagen bygger en del av virksomheten på bestemmelser gitt i Barnekonvensjonen gjennom lovverk, rammeplan og andre retningslinjer. Barnehagen skal bidra til respekt for menneskeverdet og bygge på grunnleggende verdier som er forankret i menneskerettighetene. Barns rett til beskyttelse mot svikt i omsorgen og alle former for vold og overgrep er nedfelt som et prinsipp i Barnekonvensjonen, som bygger på menneskerettighetene og prinsippet om barns beste (Bratterud & Emilsen, 2013, s.23).

Barnehagen er en del av velferdssamfunnet og har betydning for samfunnet, det enkelte barn og foreldre. Barnehagen er også viktig for nærmiljøet og for storsamfunnet. Ved å legge til rette for at begge foreldre kan være yrkesaktive, påvirkes samfunnsøkonomien, og dermed utviklingen av samfunnsstrukturen (Bratterud & Emilsen, 2013, s.19).

Foreldresamarbeid

I Stortingsmelding nr 41 står det: «God informasjonsflyt mellom hjem og barnehage er viktig for både barna, foreldrene og for barnehagens virksomhet. Det er først og fremst den daglige dialogen mellom foreldre og barnehagen som bidrar til god kvalitet for det enkelte barnet. Ni av ti foreldre oppga i 2008 at de var fornøyd med samarbeidet og måten de ble møtt på av personalet i barnehagen.» (Meld. St.41 (2008-2009), s.37)

Barnehagen skal ta ansvar for samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet. Når foreldrene trekkes aktivt inn i samarbeidet rundt barnet, skaper det et godt grunnlag for videre dialog mellom barnehagen og hjemmet. Det er noen forutsetninger som kan være med på å fremme et godt samarbeid mellom barnehagen og hjemmet, der barnehagen bør ha felles rutiner for foreldresamarbeidet som brukes ovenfor alle foreldrene (Johannessen, 2020, s.190-192). Å ha et godt arbeidsmiljø vil kunne føre til at det vil være lettere for personalet å innarbeide gode rutiner, og som barnehagelærer har du personalansvar og ansvaret sammen med styrer for at disse rutinene er gode nok. Dette er en del av stillingsbeskrivelsen til en pedagogisk leder i barnehagen (Børge, Helgøy, Homme, Lotsberg & Ludvigsen, 2012 s. 86).

Eksempler på rutiner som kan fremme godt samarbeid:

- Refleksjon over egne holdninger
- Ha en plan for samarbeidet
- Start samarbeidet før barnet starter i barnehagen
- Avklaring av forventninger
- Positiv kontakt

(Johannessen, 2020, s.190-192)

Barnehagelærere – å kunne det viktige

Det var per 2019, **275 804** barn som gikk i barnehage i Norge, noe som gjelder 96,6% av alle barn i landet i alderen 0-6 år. (SSB, 2020). Det kan tyde på at det er en faktor med foreldresamarbeid som holder de ansatte igjen fra å melde inn bekymring. Hvis vi ser på tallene fra SSB i antall saker til barnevernet på aldersnivå ser det slik ut:

0-5 år	13 447 meldinger til barnevernet
6-12 år	21 396 meldinger til barnevernet

Barnehagen sendte i 2019 **2 827** bekymringsmeldinger som utgjør 4,8% av alle meldinger. Skolen sendte i 2019 **7 383** bekymringsmeldinger til barnevernet som utgjør 12,5% av alle meldinger. (Bufdir, 2021)

I prosjektet «små barns rett til beskyttelse», ble barnehagelærere spurt om hvorfor de trodde det kom så få meldinger fra barnehagen til barnevernet. Det ble oppgitt flere årsaker til dette, noen som også viser hvor følelsesmessig vanskelig bekymringer for barn kan være. Noen av årsakene som ble listet opp var redsel for samarbeid med foreldre etter å ha meldt bekymring, og redselen for følelsen av utilstrekkelighet. Det kommer også opp at barnehagelærerne er redde for å ta feil, og har også sagt noe om at de ikke ønsker å overarbeide barneverntjenesten. Dette sier oss noe om hvor komplisert og sammensatt slike saker er, og at voksne i barnehagen kan ha behov for støtte og veiledning i slike situasjoner (Bratterud & Emilsen 202013, s. 67-68).

2.2 Sentrale begrep

I dette avsnittet vil vi forklare noen begrep vi tenker er sentrale for oppgaven. Vi har gjort et utvalg av begrep vi tenker vil oppklare hvem vi snakker om når vi snakker om sårbare barn, hvilke situasjoner som kan forekomme, samt hva barnehagen har mulighet og mandat til å gjøre. Vi vil også si noe om hva vi tenker at kompetanse er, og hvordan vi ønsker å definere kompetanse videre i oppgaven.

2.2.1 Sårbare livssituasjoner

SOS Barnebyer skrev en rapport i 2015 som peker på barn i sårbare livssituasjoner på verdensbasis, der 10% av barna lever i en eller flere risikogrupper. Det utgjør 220 millioner barn (SOS Children's village, 2015). De viser til forskjellige typer risikofaktorer: skilsmisse, vold, overgrep, fattigdom og dødsfall av nær relasjon. Mange tror sårbare livssituasjoner kun omhandler de mest alvorlige sakene som omsorgssvikt og vold i nær relasjon, men flere faktorer må tas med i beregningen når en skal se på hva som er optimalt for et barn sin utvikling.

Personalet i barnehagen skal ifølge emneplan og rammeplan ha kunnskap om barn i sårbare livssituasjoner og hvordan å oppdage det hvis det ikke kommer frem fra foresatte eller barnet selv. Personalet står daglig overfor et mangfold av familier, og sjansen for å møte på familier der barnet opplever omsorgssvikt, er stor. Omsorgssvikt kan komme i mange forskjellige former, som for eksempel kan innebære at barn blir utsatt for ulike grader av vanskjøtsel, og/eller psykiske, fysiske og seksuelle overgrep. Det kan også være foresatte som har problemer som angår personlighet, samliv, sosiale evner, rus, dårlig økonomi eller har blitt utsatt for lignende svikt i sin barndom (Killen, 2015, s.16).

2.2.2 Barn av foreldre med psykiske lidelser og rusmisbruk

En risikofaktor som kan føre til at barn havner i sårbare livssituasjoner er psykiske lidelser eller rusmisbruk hos foreldrene. Folkehelseinstituttet publiserte i 2011 en rapport om denne problematikken, *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk*, som bruker tall fra 2010. I rapporten ble det beregnet at 40 % av alle barn i Norge (omtrent 450 000 barn), har minst én forelder med psykisk lidelse eller alkoholmisbruk som går utover barnets hverdag (Torvik og Rognmo, 2011, s.5). 27 % av barna (290 000) hadde foreldre med betegnelsen "moderat eller alvorlig" lidelse eller misbruk (2011, s.5). Barn som vokser opp med foreldre i slike forhold har en økt risiko for å selv få psykiske vansker og rusproblemer i fremtiden. (Kvelling, 2015, s. 198). Dersom barnehagen opplever at et barn av foreldre med disse problemene, er det viktig at de ansatte ivaretar barnet best mulig, skaper dialog med foreldrene og rådfører seg med barnevernet for videre støtte om det er nødvendig.

Foreldres sykdom eller rusavhengighet vil i ulik grad og på ulike måter innvirke på foreldrerollen og dermed barnas oppvekstmiljø (Haugland mfl. 2015). Rapporten sier også noe om at «en andel barn som pårørende tar eller får vesentlig mer omsorgsoppgaver og

husarbeid enn det som er vanlig for alderen. De bruker mye tid på oppgavene, og opplever det som stressende og belastende. En stor andel barn som vokser opp i familier med psykisk eller somatisk sykdom, eller rusavhengighet, klarer seg bra til tross for risiko (Torvik mfl. 2011, Haugland mfl. 2015).

2.2.3 Skilsmisse

Barn som står midt i en skilsmisseprosess kan endre atferd som en følge av den pågående situasjonen. Barnet kan få utfordringer med å tilpasse seg den nye hverdagen, som følge av det å ikke få vært sammen med begge foreldrene samtidig. Barn som opplever skilsmisser klarer seg gjennomsnittlig dårligere enn et barn som lever sammen med begge sine foreldre gjennom hele barndommen (Killen, 2015, s.250).

2.2.4 Omsorgssvikt

Kari Killen velger å bruke definisjonen til Kempe (1979) når hun skal definere omsorgssvikt:

«Med omsorgssvikt forstår vi at foreldrene eller de som har omsorgen for barnet påfører de fysiske eller psykiske skader eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare»
(Killen, 2015, s.39).

Øyvind Kvello har en annen definisjon av omsorgssvikt som defineres slik:

«Når foreldre eller andre omsorgspersoner ikke klarer å få gitt nok omsorg, slik at stimuleringen barn trenger for positiv utvikling mangler eller er for dårlig, ernæring og hygiene er for dårlig, eller at barnet mangler tilstrekkelig beskyttelse»
(Kvello, 2015, s.318).

I begge definisjonene ser vi at de vektlegger at barn ikke får det de har behov for i sin omsorgssituasjon, og begge definisjonene har en noen felles trekk bak seg. Hvis vi ser på Kvello sin definisjon, kan den tolkes mer mot den fysiske omsorgssvikten. For eksempel kan dårlig økonomi prege barnet på flere forskjellige måter, eksempelvis bosituasjon, underernært, dårlig hygiene, hvilke klær barnet har tilgang til i forhold til de ulike sesongene

og værforholdene. Dette kan være den type omsorgssvikt som er mest vanlig når man jobber i barnehage, da det ikke er unormalt at noen er i en livssituasjon der de har dårlig økonomi. I en slik situasjon kan det være nødvendig å kontakte barnevernet og foreldrene slik at de får den økonomiske hjelpen de kan trenge og har rett på via NAV (Bratterud og Emilsen, 2013, s.49)

2.2.5 Vold og seksuelle overgrep

Per Isdal, psykologspesialist og direktør og direktør i alternativ til vold (ATV) definerer vold som *«enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil»* (Tryggere, 2018).

Det er ulike former for voldelig atferd. Fysisk, psykisk, materiell, seksuell, latent og digital.

Seksuelle overgrep er definert som *«enhver seksuell handling utført mot noen som ikke gir, eller er i stand til å gi, sitt samtykke, og hvor handlingen medfører subjektivt ubehag, smerte, frykt eller annen opplevelse av krenkelse defineres som seksuelt overgrep. Seksuelle overgrep innebærer med andre ord å lure eller påtvinge et annet menneske seksualitet som det ikke ønsker, eller er utviklingsmessig i stand til å gi sitt samtykke til»* (Bufdir, 2018).

Det er forholdsvis mye litteratur på området, samtidig som litteraturen og forskningen som er presenter, kommer fra overgripere som er mistenkt, dømt eller har innrømmet overgrep mot barn og/eller voksne. Det blir derfor vanskelig å generalisere ut ifra litteraturen vi har tilgjengelig (Søftestad, 2005 s.57).

2.2.5 Diagnoser hos barn

Barn som er under utredning for ulike diagnoser, vil kunne trenge tilrettelegging gjennom prosessen. Barnet må gjennom en utredning som vil ta tid, og dette vil være en sårbar livssituasjon for barnet. Det kan være nødvendig med tverretatlig samarbeid, og andre instanser kan måtte komme inn for å selv observere barnet, evaluere og komme med forslag til tiltak i samråd med foreldre og barnehagen. Diagnoser som vi møter i barnehager er mange, men de vanligste er ADHD, ulike autismediagnoser og Downs syndrom.

2.2.6 Faktisk, og opplevd kompetanse i barnehagen

De ulike grunnene til sårbare livssituasjoner som beskrevet over oppsummerer hva barnehagen må ha kompetanse i for å ivareta barn i sårbare livssituasjoner. Vi ser, etter å ha oppsummert situasjonene en barnehagelærer må ha kunnskap om, at det vil være nødvendig å definere kompetanse, og hva det egentlig er. En av tingene vi lurer på er hvilken kompetanse barnehagen har, og hvordan de selv opplever den. Er den faktiske kompetansen lik den de selv opplever at de som barnehagelærere har? Vi har sett på rapporten fra EU kommisjonen for utdanning og kurs, som trekker fram poenget med en riktig definering av kompetanse hos lærere, og definerer kompetanse på følgende måte:

«A competence is best described as ‘a complex combination of knowledge, skills, understanding, values, attitudes and desire which lead to effective, embodied human action in the world, in a particular domain’» (European Commission, 2013, s.9)

Kommunesektorens organisasjon (KS), sier at kompetanse handler om å «være i stand til», og reflekterer total potensialet en person har for å yte og utvikle seg. Grunnlaget for kompetansen barnehagen har som organisasjon vil være menneskene i organisasjonen og deres faglige kompetanse, samt barnehagens rutiner og retningslinjer (KS, 2018).

Europa kommisjonen trekker fram at det å definere kompetanse vil kunne bidra til å måle effektiviteten av utdanning, samt utvikle systemene for utdanningsinstitusjonene. De sier at livslang læring er et mål, at lærerne lærer hele livet. De trekker også fram noen faktorer som vil kunne være motiverende for lærerprofesjonen i diskusjonen om å definere kompetanse, herunder kompetansen til lærere. De sier at å ha en definisjon på kompetanse vil kunne sørge for progresjon i lærerprofesjonen, og at det vil kunne bli krav til profesjonalisering av læring. Til slutt mener de også at lærere selv kan ønske seg gode definisjoner for å avklare deres roller (European Commission, 2013, s.17).

Det er altså flere grunner til å definere kompetanse, og det handler blant annet om kvalitet, endring og utvikling. Et rammeverk som skal støtte lærere og kan skape diskusjon om hva lærere kan forvente av samfunnet, samt gi dem et klart bilde av deres rolle. Vi vil se på barnehagens og barnehagelærerens faktiske kompetanse, ved å se på hva rammeverket og

emneplanen sier om hva vi skal kunne skulle, og hva barnehagen skal dekke. Dette er nyttig for diskusjonen av resultatene av undersøkelsen, hvor hovedfokuset vårt er å finne ut hva barnehagen opplever av sin egen kompetanse. Opplevd kompetanse vil bli derfor bli et sentralt begrep videre i oppgaven, og vi vil bruke det som et kvalitativt begrep, som omhandler menneskets opplevelse av kompetanse.

2.3 Barnehagen og barnehagelærerens plikt og oppgaver

Som barnehagelærer har en mange plikter og oppgaver i barnehagehverdagen. Vi vil nå nevne noen av pliktene vi tenker er relevante i tråd med barn i sårbare livssituasjoner. Det er flere oppgaver en barnehagelærer har, men som vi tenker ikke er relevant i vår avgrensning og konkretisering av tema.

2.3.1 Taushetsplikt

Ansatte i offentlig tjenester har generelt taushetsplikt etter forvaltningsloven §13 (Justis og beredskapsdepartementet, 2021). Taushetsplikt handler om å verne om personlige opplysninger slik at det ikke kommer på avveie eller spres unødvendig. Taushetsplikt gjelder for alle ansatte, og det er viktig at man har kjennskap til hva som ligger i taushetsplikten og når den i tilfeller vil falle bort ved f. eks omsorgssvikt og om opplysningsplikten vil tre inn (Bratterud & Emilsen, 2013, s.39-40).

2.3.2 Opplysningsplikt

Opplysningsplikten er et selvstendig og individuelt ansvar som pålegger den enkelte ansatte å gi opplysninger til barneverntjenesten, selv om styrer vanligvis bør være den som melder om bekymringer (Udir, 2017, s.41). Dette kan være en situasjon der man tror barnet blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller mishandling. En er da pliktig til å melde i fra, uavhengig av hva styrer eller andre ansatte sier. Opplysningsplikten er begrenset til å kun inntre hvis det er fare for at barnet tar vesentlig skade (Bratterud & Emilsen, 2013, s.36)

2.3.3 Avvergingsplikt

Ifølge straffeloven §196 har vi plikt til å avverge en rekke alvorlige lovbrudd vi får kunnskap om eller som vi tror mest sannsynlig vil skje. Vi kan avverge ved å varsle politi og/eller barnevern, eller forhindre at en handling skjer. Når vi skal avverge er samarbeid viktig, om

det enten er et barn, ungdom eller en voksen til stede. Dialog og samarbeid må kunne tilpasses alder og modenhet. Også situasjonens alvorlighetsgrad bør tas i betraktning.

2.3.4 Tverretatlig samarbeid og instanser

«Alt godt samarbeid handler primært om å se den andre, om god og tydelig kommunikasjon, gjensidighet, åpenhet og tillit, det utgjør en viktig del av det å være profesjonell» (Glaser, 2013, s.65).

Fra barnet ligger i magen vil det være mange fagpersoner som kan observere og rapportere omsorgssvikt og lignende som for eksempel jordmødre, sykehus, tannleger og helsestasjoner. De instansene som barnehagelærere vil jobbe mest med er deriblant barneverntjenesten, pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT), og Barne og ungdomspsykiatrien (BUP). I en situasjon der man må handle med en gang vil Politiet være en instans vi vil møte.

For å oppfylle kravene til opplysningsplikten er barnehagen nødt til å jobbe tverrfaglig i noen situasjoner. Det er mange grunner til at dette samarbeidet er viktig, for eksempel at de forskjellige instansene har kompetanse på forskjellig felt. Taushetsplikten gjør at instansene ikke kan snakke sammen, med mindre foreldrene/foresatte godkjenner dette. Dette kan føre til noen utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet, men en viktig oppgave i barnehagen er likevel å samarbeide på tvers av instansene hvis det er behov for dette.

“Kommunen har ansvar for at de ulike tjenestene for barnefamiliene er godt koordinert. For at barn og foreldre skal få et mest mulig helhetlig tilbud til beste for barns oppvekst og utvikling, kreves det at barnehagen samarbeider med andre tjenester og institusjoner i kommunen. Tverrfaglighet og helhetlig tenkning bør derfor stå sentralt. Både foreldre og barnehage kan ha behov for å samarbeide med ulike hjelpeinstanser. Ved samarbeid må bestemmelsene om taushets- og opplysningsplikt i barnehageloven og annet regelverk overholdes” (Regjeringen.no, 2014).

Barne og ungdomspsykiatrien - BUP

Barne og ungdomspsykiatrien (BUP) eller avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP) er en virksomhet som omfatter ulike tilbud og utredning. BUP krever henvisning fra enten lege eller barnevernstjenesten og omsorgspersonene med foreldreansvar må samtykke til henvisningen (Søfteland, 2008, s.38). Barne og ungdomspsykiatrien er sentral i barnehageyrket, ved at de har mye kompetanse om barn, spesielt i sårbare livssituasjoner. Det er viktig at barnehagen vet hvem de er, og hvordan og når de bør rådføre seg med BUP. BUP kan for eksempel gi råd til barnehagen i situasjoner hvor et barn endrer atferd, eller lever i en sårbar situasjon, eller utrede barn med utviklende problematisk atferd.

Pedagogisk psykologisk tjeneste - PPT

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) skal hjelpe barnehager med å legge til rette for barn med særskilte behov. For å kunne vurdere om de har særskilte behov, må deres individuelle forutsetninger sees i relasjon til omgivelsene i barnehagen, derfor kan behovene variere ut fra hvilket miljø barnet befinner seg i. Eksempelvis kan det være språk og talevansker, konsentrasjonsvansker, atferdsvansker, syn og hørselsvansker og lignende. Barnehageloven og opplæringsloven definerer ikke hvilke behov som er særskilte til å kvalifisere seg til spesialpedagogisk hjelp, så det er derfor ikke avgjørende med en diagnose (Udir.no, 2017).

Barnevernstjeneste

Barnevernstjenesten skal blant annet hjelpe og veilede barn og familier som ikke selv er i stand til å yte den omsorgen barnet har rett på. Barnevernet kan bli hentet inn på grunn av en bekymring for barnet, som kan komme fra noen i barnets nettverk. For at barnevernet skal innhente informasjon hos barnet kan de bruke samtaler og egne fagfolk til å prate med barnet for å avdekke evt overgrep eller omsorgssvikt (Søfteland, 2008, s.38). Barnevernet skal undersøke meldinger om mistanker om barn som lever under forhold som kan være skadelig for barnet. Barnevernet skal ta imot, innhente, systematisere og undersøke opplysningene de mottar, samt undersøke observasjoner, utsagn og hendelser som vedrører barns omsorgssituasjon (Søfteland, 2008, s.36).

Politi

En av politiets sine oppgaver er å etterforske mistanker og opplysninger om seksuelle overgrep mot barn. Det er vanlig at det enten er foreldre, leder av barnevernstjenesten eller barnet selv som melder fra om overgrep. Politiet må ut ifra opplysningene de mottar, vurdere

om det er tilstrekkelig for å kunne starte en etterforskning. Politiet har opplysningsplikt til barnevernet når det er mistanke om at barn lider i hjemmet (Søfteland, 2008, s.37).

3 Metode

I dette kapitlet vil vi forklare hvilken metode vi har brukt for å innhente data, og begrunnelse for valg av metode. Vi skal analysere og tolke dataen, samt si noe om forskningens reliabilitet og validitet. Til slutt vil vi si noe om de forskningsetiske hensynene vi har møtt.

Det blir særdeles viktig for imperiet at vi lager et tydelig skille mellom respondentenes utsagn og vår tolkning, for at å høyne validiteten i forskningen. For å gjøre dette vil vi tydeliggjøre det som er respondentenes sitat, og gjøre det synlig når vi tolker dataene. Dette vil vi komme tilbake til, og være bevisst på gjennom hele prosessen.

3.1 Kvalitativ metode og bakgrunn for valg

Intervju brukes som forskningsmetode i mange ulike sammenhenger. Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å få tak i intervjupersonens egen beskrivelse av den informasjonen de innehar (Dalland, 2017, s. 65). Vi valgte å innhente informasjon og gjennomføre en kvalitativ undersøkelse som vi sendte ut til ulike barnehager.

Bakgrunnen for valg av metode var for å finne ut hvilke kompetanse de ansatte har i barnehagen, og om de føler en trygghet og kompetanse i sin jobb i møte med sårbare livssituasjoner barn kan havne i. Ved at vi valgte en kvalitativ metode fikk vi innhentet gode og utfyllende svar fra de ulike barnehagene som svarte, som gjør at vi kan analysere svarene opp mot hverandre uavhengig om vi får svar fra alle. Metoden krever derimot at barnehagelærerne tar seg tid til å svare på den, noe som resulterte i færre svar enn ønsket.

3.2 Respondentene

Vi valgte å sende ut undersøkelsen til alle åtte bydelene i Bergen, en privat og en kommunal barnehage fra hver bydel. Det tilsvarer seksten barnehager som fikk spørsmål om å delta i undersøkelsen. Vi ønsket at en-to pedagogiske ledere skulle svare på undersøkelsen per barnehage. Vi fikk inn fire fullstendig utfylte undersøkelser fra tre private barnehager og en

kommunal. Vi valgte å sende ut undersøkelsen til alle bydelene, for å få et representativt blikk på barnehagene i Bergen.

3.3 Spørreundersøkelsen

Kunnskapsgrunnlaget i oppgaven har vært en utvikling for å få frem spørsmålene til intervjuguiden. Videre måtte vi lage et informasjonsskriv, og etter å ha arbeidet med informasjonsskrivet, ble den godkjent av Norsk senter for datainnsamling. (Vedlegg nummer 2).

Gjennom prosessen av å lage en god, kvalitativ undersøkelse ble det viktig å undersøke hva barnehagelærerne har av utdannelse, samtidig som vi ville kartlegge graden av pedagogenes erfaring og kompetanse om sårbare livssituasjoner. Vi ville se de ansattes perspektiv på tematikken, og utfordringene som kan oppstå med for lite kompetanse. Det var utfordrende å lage spørsmål som var gode nok og som ville innhente den informasjonen vi var ute etter, men etter et par runder med omformuleringer, kom vi frem til åtte spørsmål som vi mener ville avdekke det vi lurte på. Undersøkelsen inneholder åtte spørsmål med underpunkter, der de skal svare på både sin faktiske kompetanse og hvordan de opplever egen kompetanse. Spørsmålene spør om utdanningen, barnehagens ferdigheter og erfaring og ferdighetene til den som svarer på undersøkelsen. Det er både åpne og lukkede spørsmål i undersøkelsen, for at vi skal få et helhetlig bilde på barnehagens ferdigheter og erfaringer (vedlegg 1).

3.4 Datainnsamling

For å samle inn data var planen å reise til barnehagene, men på grunn av Covid-19 smittevern ble ikke dette mulig. Vi ønsket derfor å ringe til barnehagene for å gjennomføre et intervju gjennom telefon. Dette fikk vi tilbakemelding om at barnehagene opplevde at de ikke hadde tid til, og endret derfor intervjuet slik at det kunne sendes inn per e-post. Vi så ikke hensikten med å endre metode til kvantitativ på tross av at intervjuet ble per e-post, da vi er mer opptatt av egenskaper og kompetanse, enn vi er av tall.

Vi var til dels forberedt på at vi sannsynligvis ikke skulle få svar fra alle barnehagene vi henvendte oss til på grunn av en hektisk hverdag for barnehagelærerne. Det kan være mange grunner til at mange barnehager ikke hadde anledning til å svare på undersøkelsen, og vi ser på det på som et viktig funn, som underbygger våre antagelser om at mange barnehager kjenner på for lite bemanning, spesielt i covid 19.

3.5 Dataanalyse

Da vi fikk svarene fra vår undersøkelse, startet vi med å anonymisere og samle svarene i et dokument. Da alt var samlet, kategoriserte vi alle svarene fra barnehagelærerne inn i tre kategorier. Når de var kategorisert, kunne vi starte med å tolke svarene til barnehagene. Vi valgte å kategorisere spørsmålene vi hadde laget, og disse ble valgt inn etter barnehagelærerens opplevelse av egen og barnehagens kompetanse, opp mot barnehagelærerens faktiske kompetanse for å se forskjeller og likheter i dette temaet. Kategoriene ser slik ut:

Kategori 1: Barnehagelærerens opplevelse av egen kompetanse

Kategori 2: Barnehagelærerens opplevelse av barnehagens kompetanse

Kategori 3: Barnehagelærerens faktiske kompetanse

3.6 Metodekritikk

Metodekritikk «handler om å vurdere hvordan metoden har fungert» (Dalland 2017, s. 225). Når en skal vurdere datamaterialet sitt, er det en del spørsmål som må stilles om metoden. Dalland foreslår følgende kritiske spørsmål i vurderingsprosessen (2017, s. 230):

- «Hvor godt beskriver du dataene, det forholdet eller den situasjonen du har studert?»
- «Hva kan du ha oversett?».
- «På hvilken måte kan nærheten til feltet ha gjort deg nærsynt?».
- «Hva er det du savner av opplysninger?».

Dataene våre svarer til en viss grad på det vi lurer på. Vi har fått svar på hvordan pedagogene på en avdeling i barnehagen opplever deres og barnehagens kompetanse, men vi har ikke fått svar fra alle. Dette kunne vi jobbet enda hardere med, slik at flere barnehager hadde svart på vår undersøkelse. Flere svar gir bedre forskning på barnehageansattes kompetanse, samt at det gir et bedre representativt grunnlag for barnehager generelt. En annen negativ side ved svar fra kun pedagoger er at de har mer papirarbeid og mindre tid på avdelingen sammen med barna. De andre ansatte på avdelingen kan sitte på mye taus kunnskap, altså kompetanse om

barn i sårbare situasjoner, som vår forskning ikke får frem fordi spørreskjemaet var forbeholdt pedagoger. Assistentene utgjør en stor del av personalet, og vi skulle gjerne hatt deres perspektiv sammen med pedagogenes. Dette kan ha gjort metoden til dels nærsynt. Vi savner informasjon om hele personalgruppen sin opplevelse, spesielt da vi fikk færre svar enn antatt av barnehagene.

Våre data representerer det som skal undersøkes hos akkurat de respondentene. Samtidig gir ikke et helhetsbilde av barnehagens kompetanse. Den gir heller et øyeblikksbilde av barnehagesituasjonen, sett fra enkeltpersoner i barnehagen. Dette gjør at undersøkelsen er både pålitelig og valid, men må sees i perspektiv av her og nå. Undersøkelsen barnehagelæreren svarer på er subjektiv, hvor svaret ikke vil gi et representativt svar for barnehager i Norge, men heller må analyseres sett i lys av subjektivitet. Det vil ikke gjøre undersøkelsen mindre valid eller pålitelig, men det er viktig å understreke når vi skal analysere og tolke svarene opp mot den faktiske kompetansen en barnehagelærer skal ha i Norge.

3.7 Reliabilitet og Validitet

Reliabilitet handler om troverdigheten i en kvalitativ studie, om forskningen er utført på en tillitsvekkende måte, om hvor pålitelig datamaterialet er og hvordan det blir samlet inn, bearbeidet, analysert og tolket (Bergsland, 2018, s.80).

Validitet handler om hvor godt dataene representerer det som skal undersøkes og i hvilken grad resultatet er gyldige for utvalget og det som er undersøkt. Validitet handler også om kvaliteten av tolkningen og om den forståelsen det enkelte prosjektet fører til, støttes av annen forskning (Bergsland, 2018, s.80).

Vi valgte å sende et spørreskjema per e-post til de forskjellige barnehagene. Respondentene ble oppfordret til å svare anonymt, og alene. Dette skal i teorien føre til at svarene blir mest mulig ærlige. Samtidig er spørsmålene satt, og det er ikke mulighet for oppfølgingsspørsmål uten å ta kontakt igjen. Undersøkelsen gir et øyeblikksbilde, ved at svarene kan bli påvirket av respondentene nåværende situasjon. Våre data representerer svarene vi innhentet fra intervjuobjektene, men gir ikke et helhetlig bilde av barnehagens kompetanse som enhet"

3.8 Generalisering

Vi sendte undersøkelsen til seksten barnehager i Bergen, men fikk svar fra åtte av barnehagene. Dette gjør at vi ikke kan generalisere ut fra disse svarene, men tolker det som et viktig bidrag til vår forståelse av hvordan barnehagen ivaretar barn i sårbare livssituasjoner.

3.9 Forskningsetiske hensyn

Det første etiske hensynet vi møtte på når vi skulle ringe rundt til barnehagene for å spørre om de ville delta i undersøkelsen var personvern. Flere av intervjuobjektene uttrykte usikkerhet rundt om svarene ville kunne spores tilbake til dem, og om det ville være anonymt for de pedagogiske lederne som valgte å svare. For å ivareta intervjuobjektene sitt personvern og anonymitet lagde vi informasjonsskriv der de kan trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt fra undersøkelsen. Vi behandler ingen sensitiv data, men makulerer alle svar innen prosjektslutt for å sikre at informasjonen ikke kommer på avveie.

4. Barnehagens totale kompetanse om barn i sårbare livssituasjoner

I undersøkelsen spurte vi om hvor lenge pedagogene har jobbet i barnehage, og svarene viste en spredning på mellom syv og tjueen år i barnehage, og mellom fem og nitten år som pedagog. Det er altså variert erfaring blant respondentene. Vi vil i dette kapitlet presentere og dataene vi har innhentet, og tolke dette med kunnskapsgrunnlaget som føring. Vi vil bruke et utvalg av sitater fra respondentene, og tolke disse sett i lys av aktuell faglitteratur og forskning.

4.1 Barnehagelærerens opplevelse av egen kompetanse

Vi spurte barnehagene om hva det betyr for dem at et barn er i en sårbar livssituasjon, og vi fikk svar som skilsmisse, flytting, dødsfall i nær relasjon samt:

«Ulikt og vanskelig å definere», «Mye imellom her!».

Det er tre barnehager som har erfaring med sårbare livssituasjoner og de sier det varierer fra år til år med hvor mange og hvor omfattende det er. Spesialpedagoger er involvert, og flere barn som har tett oppfølging og i dialog med forskjellige instanser og foreldre. En barnehage trekker fram utdrag fra deres arbeidsverktøy som svar på hvordan barnehagen håndterer dette. Dette gir oss inntrykk av at pedagogen føler eierskap til arbeidsverktøyet. Det viser oss at

barnehagen har tilgang på kunnskap og har implementert gode rutiner, og vi tenker at det gir et bilde av mer kompetanse enn først antatt. Samtidig er det en barnehagelærer som sier de ikke har opplevd barn i sårbare livssituasjoner, og svarer følgende på spørsmål om de kjenner til, eller har opplevd slike situasjoner.

«ikke som jeg er klar over».

Vi ble interessert i dette svaret, og gjorde en vurdering om vi ville kontakte barnehagen igjen for å drøfte denne problemstillingen. Dette valgte vi av etiske grunner å ikke gjøre, da det kan oppleves som at pedagogen har svart “feil”.

På spørsmål om respondentenes kompetanse om barn i sårbare livssituasjoner trekker de ansatte fram tre hovedpunkter: Andre ansatte, eventuell ledelse i barnehagen, og arbeidsverktøy eller kurs. Tre av barnehagene svarer at de vet om kurs og veiledning som verktøy for å øke sin egen kompetanse, en av respondentene svarer at videreutdanning på HVL er den eneste formen for videreutdanning han eller hun ønsker. At barnehagelærerne er bevisste på hvordan de skal øke sin egen kompetanse tyder på at det er ønskelig å kunne mer om dette temaet.

4.2 Barnehagelærerens opplevelse av barnehagens kompetanse

Alle barnehagene kan fortelle om både godt samarbeid med foreldre, samt gode og faglige diskusjoner med kollegaer. Man kan anta at begge vil kunne være til god hjelp når det kommer til avdekking av negative endringer hos barn.

«Vi holder oss faglig oppdatert, og har jevnlig oppe ulike tema på personalmøter/avdelingsmøter og ledermøter»

Barnehagelærerne trekker også fram atferdsendringer som et fellestrekk, og sier noe om at de kjenner barna på sin avdeling godt. Dette er Bratterud og Emilsen enige i, og sier noe om at et tydelig tegn på at barnet på at noe ikke er som det skal kan være fysiske merker, eller atferdsendringer (Bratterud & Emilsen, 2013, s.65). En av barnehagelærerne svarer på spørsmålet om tiltak at det er *«Ingen konkrete tiltak som er meg bekjent»*, samtidig som pedagogen trekker fram foreldresamtaler som eksempel. Vi ble bevisst på at dette er den

samme barnehagen som svarer at de ikke har avdekket noen barn i sårbare livssituasjoner, og ser sammenhengen mellom svarene til pedagogen. Vi ser at dette er pedagogen som har jobbet kortest i barnehage, med fem år som pedagog, og to år som assistent.

Vi spurte barnehagene om å rangere fra 1- 10 hvordan de tror barnehagene avdekker forskjellige sårbare livssituasjoner. Vi regnet ut gjennomsnittet av svarene, som gjorde det enkelt å se hvordan barnehagene opplever at de avdekker dette. Tallene viser at autisme og familieendringer har høyest gjennomsnitt, mens vold har lavest. Noen av barnehagene har mer utfyllende svar, og sier noe om mørketall og definerer de sårbare livssituasjonene. Vi lurer på hvorfor barnehagene opplever at de avdekker vold dårligst, og stiller spørsmålet om dette handler om at dette er en av tingene de føler seg usikre på å melde om. Vi ser fra Bratterud og Emilsen at pedagoger opplever etiske dilemmaer i det å melde bekymring, og at de der også tar opp vold som noe vanskelig å melde i fra om, og at de derfor tror det er store mørketall (Bratterud & Emilsen, 2013, s.)

«visst du spør på landsbasis tror jeg det er 4-5. Store mørketall og underrapportering her.»

Det tyder på at de fleste barnehagene har erfaring og kunnskap om sårbare livssituasjoner og hvordan de kan ivareta barna best mulig. Én barnehage virket litt usikker på om de hadde noe erfaring med sårbare livssituasjoner og kjente ikke til om de hadde noen rutiner ved mistanke. Alle deltakerne i undersøkelsen har høyere utdanning, så en kan derfor forvente at de har fagkunnskap om dette.

4.3 Barnehagelærerens faktiske kompetanse

I undersøkelsen spurte vi kun pedagogiske ledere og styrere slik at vi vet at alle har en utdanning i bunn. Alle pedagogene er barnehagelærere og noen har videreutdanning som styrer. Alle har jobbet over 5 år i barnehagen, hvor kortest tid som pedagog var 5 år og lengst er 19 år. Når vi ser på barnehagelærerne sin erfaring og kompetanse er det flere som peker på sin kompetanse fra arbeid med sårbare livssituasjoner, kurs og veiledning. Flere av barnehagelærerne sier noe om at de alltid kan utvide og tilegne seg ny kunnskap:

“Du må våge å se og du må alltid tenke barnets beste i alt du gjør. Jeg opplever at jeg, og flere av mine kollegaer er godt rustet, men at vi aldri skal føle oss ferdig utlært, og at vi skal være åpne for faglig påfyll og nye innfallsvinkler. Barnets beste skal være i fokus, og det veier tungt.”

En barnehage skriver at sårbare livssituasjoner var et tema når pedagogen tok utdanningen, men at det burde vært større fokus på det. Pedagogen har fått faglig påfyll via kurs og tar i tillegg videreutdanning i spesialpedagogikk. Dette viser oss at pedagogen er interessert i ny kunnskap om dette, samt at han eller hun vet hvordan og hvor det er mulig å få tak i.

“Hadde litt om det i utdanningen., men burde hatt mye mer om dette. Tatt nettkurs om vold og overgrep, samt et 4 halvdagskurs i regi av Bergen kommune som var bra!

Den siste barnehagen har et svar som avviker fra de andre barnehagene. Pedagogen sier:

Videreutdanning i regi av Høgskolen på Vestlandet er den eneste formen for kompetanseøkning jeg mener en barnehagelærer burde ha. Kurs hos liksom pedagoger er bare tøv.”

Pedagogen sier noe om at videreutdanning er den eneste måten å øke sin kompetanse på, og at kurs ikke fører til kompetanseheving. Dette er også barnehagen som sier at de ikke har hatt noen barn i sårbare livssituasjoner, og at barnehagen, etter pedagogens kunnskap, ikke har noen rutiner for å håndtere slike situasjoner.

Ved at alle våre respondenter er barnehagelærere, skal de blant annet kunne å:

«Anvende relevante faglige verktøy, strategier og uttrykksformer i egne læringsprosesser, i pedagogisk arbeid, i samhandling med hjemmet og relevante eksterne instanser» (HVL, 2016).

En kan altså forvente av en barnehagelærer at han eller hun holder seg oppdatert, samt bruker arbeidsverktøyene som finnes, og er presentert for en. Vi stiller spørsmålet om forskjellen på tilgjengelighet i barnehagene, og lurer på om det er forskjeller i hva barnehagen har

tilgjengelig av arbeidsverktøy. Emneplanen sier også at vi skal jobbe i samhandling med hjemmet og eksterne instanser, noe det framkommer av våre respondenter at de selv ser på som viktig i arbeidet med barn i sårbare livssituasjoner.

5. Hvilke faktorer blir viktige i barnehagens arbeid med barn i sårbare livssituasjoner?

I drøftingen vil vi hele tiden bruke kunnskapsgrunnlaget som skrevet over, og resultatet av undersøkelsen, våre erfaringer og tanker. Vi startet oppgaven som nevnt med mye forskjellig erfaring og bred litteratur. Vi har analysert og tolket ulike funn og resultater, samtidig som vi skulle ønske vi fikk enda flere svar fra barnehagene slik at forskningen hadde vært enda mer representativ om hvordan barnehagene faktisk jobber for barn i sårbare livssituasjoner.

Respondentene våre sier at omsorgssvikt er en av de livssituasjonene de oppdager dårligst. Det kan være vanskelig å oppdage omsorgssvikt hvis en ikke vet hva det er, og for å definere dette brukte vi Killen sin definisjon. Killen sier også at barn er svært lojale mot sine foreldre, og at de vil skjule hvordan de har det overfor seg selv og andre (Killen, 2015, s.17).

Vi har brukt mye tid på å definere de ulike sårbare livssituasjonene et barn kan havne i, og har gjennom prosessen forstått at det er mange flere sårbare livssituasjoner i tillegg til de vi har definert over, eksempelvis har dødsfall i nære relasjoner dukket opp som en sårbar livssituasjon vi ikke i utgangspunktet hadde med.

Vi vil også trekke fram pedagogisk grunnsyn, som sier noe om hvem vi er som pedagoger. Det pedagogiske grunnsynet kan deles inn i fire elementer i barnehagen:

- *Virkelighetsoppfatning*
- *Livssyn*
- *Syn på læring*
- *Samfunnssyn*

(Gunnestad, 2014, s. 22).

I det pedagogiske grunnsynet vårt vil det være rom for å ha holdninger rundt barn som åpner for medvirkning og avdekking i barnehagen. Det vil være viktig at pedagogene i barnehagen er bevisst om de har holdninger som står i samsvar med det moderne barnesynet for at barnehagepedagogikken skal bli helhetlig, og det pedagogiske grunnsynet kan være en god vei inn i samtale med en personalgruppe om akkurat dette.

Avdekking - fra bekymring til melding

Som nevnt ble vi opptatt av definisjoner gjennom prosessen vår. Det ble viktig for oss å finne gode formuleringer på mange forskjellige begrep for å sette klare linjer for hva vi tenkte. Samtidig var vi opptatt av at barnehagelærerne skulle få lage sine egne definisjoner, fordi det er de som er ute i feltet, og møter de sårbare livssituasjoner og har den ekte kompetansen.

Å definere sårbare livssituasjoner er vanskelig, og omsorg og omsorgssvikt har mange, brede og motstridende definisjoner. Barnehagen er en arena for avdekking av barn som er i risiko, eller som har ulike vansker. Barnehagen er den viktigste arenaen hvor små barn kan gis god hjelp på et tidlig tidspunkt, og barnehagen kan avdekke omsorgssvikt og andre sårbare livssituasjoner ved å se om barnet har:

- *usunt eller mangelfullt kosthold (over- eller undervekt)*
- *mangelfull hygiene*
- *dårlig tannstatus*
- *mangelfull/uegnet påkledning*
- *barnet er preget av dårlig stell og pleie som har vart over tid*
- *store bleieutslett*
- *ubehandlede infeksjoner (også parasitter, skabb og lus)*
- *manglende oppfølging av nødvendig medisinsk behandling og helsetjenester for barn*
- *mangel på sosial kontroll*

(Bufdir, 2018).

Vi brukte mye litteratur og lot oss inspirere fra flere kilder, og dermed var det gunstig å sette noen av definisjonene opp mot hverandre, og se bildet helhetlig.

Vi ser ved hjelp av statistikk og rapporter at det er mange barn som lever i sårbare situasjoner, og vi lagde statistikk selv på hva barnehagene opplever at de avdekker. Vi ser at det er færre meldinger fra barnehagene enn skolene, noe som tyder på at det er forbedringspotensialer i avdekking og rådføring med andre instanser hos barnehagene. Dette underbygger svarene fra barnehagelærerne våre, som sier at det er noen felt de ikke opplever at de avdekker godt nok på, som vold og omsorgssvikt. At skolene melder mer enn barnehagene kan også tyde på at barn blir mer bevisste sin egen omsorgssituasjon i skolealder, men vi lurer på om det også kan omhandle et annet syn på å melde til barnevernet i barnehagen enn i skolen.

På en annen side har NOVA i sin kartlegging «å sende bekymringsmelding, eller la det være?» pekt på dilemmaene barnehagen står ovenfor når de skal vurdere et valg ut ifra barns beste. De sier at «Når det ikke foreligger entydige tegn som utløser meldeplikten, er det vanskeligere å vurdere når barn er utsatt for omsorgssvikt eller overgrep». Bratterud og Emilsen sier noe om de etiske dilemmaene barnehagen står ovenfor, og viser til Emilsen og Bratterud (2010) for å se på at barnehagepersonalet føler seg usikre på:

- *Å vite når de skal melde bekymring*
- *Hvordan de skal snakke med barn og foreldre om sin bekymring*
- *Redsel for å ta feil i mistanker om at barn utsettes for omsorgssvikt*
- *Etiske vurderinger av hva som er til barns beste*
- *Samarbeid med barneverntjenesten*

(Bratterud & Emilsen, 2013, s. 65)

Dette gjenspeiles i resultatet av undersøkelsen vår, ved at respondentene sier noe om at de syntes det kan være problematisk å vite hva sårbare livssituasjoner er, og at de selv sier det er flere ting de ikke avdekker godt nok. Samtidig er denne boken skrevet i 2015, og vi lurer på om kunnskapen er større nå enn den var den gang, ved at respondentene trekker fram arbeidsverktøy og veiledning som måter å øke egen kompetanse på, noe som er under kontinuerlig utvikling.

Det er stor sannsynlighet for at personalet i barnehager vil oppleve sårbare livssituasjoner på en eller annen måte i løpet av karrieren sin. Sårbare livssituasjoner omfavner mange risikofaktorer og fordi nesten 40% av alle giftemål ender i skilsmisse, vil vi tro alle

barnehager har noen tilfeller av skilsmisser som gjør at de har erfaring med en sårbar livssituasjon (SSB, 2021).

Barnehagens innhold og oppgaver - hvordan kan vi ivareta barn i sårbare livssituasjoner?

I problemstillingen vår lurer vi på hvordan barnehagen ivaretar barn i sårbare livssituasjoner. Dette spørsmålet stiller vi med et perspektiv på kompetansen til barnehagens pedagoger, samt hva barnehagens innhold og oppgaver skal være.

Respondentene som svarte på undersøkelsen, skrev at det å ha en god dialog med hjemmet og ha rutiner for å avdekke og tilrettelegge vil være en god start for videre ivaretagelse av barnet. Det vil være sentralt at personalet har kompetanse på sårbare livssituasjoner samt hvordan de skal møte barnet på barnets premisser slik at barnet skal føle en trygghet til personalgruppen. Det kan være en utfordring å skape trygghet hvis det er mye fravær på avdelingen blant personalet, og det er derfor viktig at barnehagen jobber for at barnet føler seg trygg på flere enn ett personalet da det blir fort kan bli utrygt ved fravær av den personen barnet er trygt på.

Den ene respondenten skrev at man aldri skulle føle seg utlært, og være åpen for mer faglig påfyll. Det vil være en viktig del for å møte barnet som er i en sårbar livssituasjon da alle barn er forskjellige og har ulike utgangspunkt og livserfaringer. Et barn vil takle en hendelse veldig bra mens et annet barn kan oppleve samme situasjon som veldig vanskelig. For at barnehagen skal kunne ivareta barna må personalet vite hva som forventes av dem, at barnehagen er i stadig utvikling, at de ansatte leser ny forskning om barn og at så hele personalet holder seg oppdatert og er lærevillige.

Respondentene hadde ulik erfaring med jobb som pedagog og det varierte fra fem år til nitten år. Vi kan se en sammenheng mellom svarene til respondenten som har jobbet i fem år, ved at respondenten ikke vet om barnehagen har noen rutiner for håndtering av barn i sårbare livssituasjoner og har heller ikke erfaring med barn som befinner seg i en sårbar livssituasjon. Respondenten som har jobbet i nitten år som pedagog peker på erfaringer med arbeid i sårbare livssituasjoner samt barneverns jobb. Ved å se på forskjellene kan vi se at livserfaring

og arbeid direkte med problematikken vil gjøre en langt mer rustet til å ivareta barn som havner i en sårbar livssituasjon.

5.1 Hvordan jobber barnehagen med barn i sårbare livssituasjoner?

Vi ser i vår undersøkelse at det var flest private barnehager som svarte. Det kan handle om flere ting, men at det kan være et funn på at de private barnehagene har mer tid og ressurser enn kommunale barnehager har. Det kan være en tilfeldighet, men selv etter å ha etterspurt undersøkelsen flere ganger til barnehagene som ikke hadde sendt svar, var det fremdeles ikke blitt prioritert å svare. Samtidig var det flere private barnehager som også ikke svarte, så dette kan tyde på en forskjell i bydel mer enn en forskjell i privat eller kommunal barnehage. Det var derimot et tema som engasjerte, og flere av barnehagene vi snakket med sa at dette var et tema de ønsket å vite mer om. Dette viser seg igjen i resultatet av undersøkelsen, ved at alle barnehagene som svarte, hadde noen tanker om hvordan de kunne innhente seg mer kompetanse. Vi sitter igjen med spørsmålet om mangel på kompetanse handler om tid, men tenker at det kan være sammensatte grunner til dette.

Tre av barnehagene forteller at ved å være tett på barna, observere og se etter endringer kan de avdekke eventuelle endringer som skjer i livet til barna. Det vil være en god ide å observere barn i lek med andre barn, da det kan være der de viser tegn til svikt i omsorgen eller at de befinner seg i en annen sårbar livssituasjon. Et godt foreldresamarbeid kan bidra til å oppdage en sårbar livssituasjon, da grunnlaget for observasjoner både i barnehagen og i hjemmet vil danne et større bilde for videre tiltak og støtte. Det kan være en utfordring med et godt foreldresamarbeid hvis det er mistanke om omsorgssvikt eller overgrep, da det vil kunne svekke tilliten foreldrene har til barnehagen etter en slik mistanke. Gjennom god dialog mellom ansatte, foreldre og ledelsen vil det kunne være lettere å skape forståelse for hvilken situasjon de forskjellige er i. Respondentene våre trekker også frem verdien av et godt foreldresamarbeid. Dette er viktig for at alle parter vet hva som forventes av dem, og det videre samarbeidet dem imellom.

Når vi tolker tallene fra SSB ser vi at det er betydelig mindre meldinger til barnevernet i barnehagen kontra skole. Det tror vi kan være på grunn av at i barnehagen har ansatte ofte et godt samarbeid med foreldrene fordi barna er små, og trenger mer oppfølging enn eldre barn med tanke på henting og levering. Vi kan anta at barnets alder og modenhet spiller inn, ved at

barna på skolen er større og mer selvstendig, og kanskje går på SFO etter skolen, eller går hjem fra skolen uten foreldrene. Foreldresamarbeid i barnehagen er tettere, og derfor en unik mulighet til å avdekke samt veilede foreldre med barn i sårbare livssituasjoner. Vi tror også tallene kan være høyere grunnet nærheten i foreldresamarbeidet i barnehagen, og at foreldre for eksempel kan bytte barnehage enkelt i forhold til skole. Vi tenker at skolen har et annet forhold til foreldrene, et mer formelt forhold, som kan gjøre at det er en mer avstand, som igjen vil gjøre det lettere å kontakte barnevernet ved mistanke om svikt.

Barnehageansatte er verdifulle i barns liv, spesielt for barn i sårbare situasjoner. Personalet i barnehagen bør utøve en tilknytningsbasert pedagogikk. Det handler om å utvikle en relasjonell praksis i personalet, slik at de har kunnskap og forståelse om barnas behov for trygg tilknytning. Studier på barns tilknytning til personalet viser at personalets tilknytning til barn kan kompensere for manglende trygg tilknytning til foreldrene (Johannessen, 2020, s.27). Vi tenker at det er viktig at barnehagen snakker med barna om hva som er lov og ikke, og at de veileder de ansatte slik at de har kompetansen til å avdekke og håndtere ulike sårbare situasjoner. Ved å prate med barna om temaet og gjennomføre samlingsstunder eller lignende kan det og være lurt å veilede foreldrene på at barna kan komme med spørsmål hjemme, slik at foreldrene er forberedt og kan gi gode svar til barna.

Vi tenker selv, av erfaring og kunnskap, at det vil kunne være motstand hvis barnehagen skal snakke om dette temaet. Det er derfor veldig viktig med åpenhet og kunnskap om dette, før barnehagen setter i gang et slikt prosjekt. De ansatte må være klar over sin rolle, og vite hvorfor de skal snakke med barna om dette. Motstanden kan for eksempel handle om foreldre som ikke ønsker at barna sine skal lære om disse temaene, og at de tenker at det er viktig at barn får være barn. Da kan barnehagen for eksempel si noe om at informasjonen er tilpasset barnas sin alder og modenhet, og vise til at dette vil være et tema hos de ansatte. Samtidig kan barnehagen si noe om viktigheten av at barn vet noe om dette, da de gjerne forteller hverandre om hvordan de har det hjemme. Ved å drive med forebyggende arbeid i barnehagen vil barna selv vite hvor grensene går når det kommer til deres kropp.

Tre av barnehagene sier de har erfaring med sårbare livssituasjoner, og at det er varierende fra år til år i omfang og hvor mange barn det gjelder. Dette vil inkludere de barna som har spesialpedagog inne for tett oppfølging, og de som er i dialog med forskjellige instanser om veien videre. Den ene barnehagen trekker frem et arbeidsverktøy som svar på hvordan

barnehagen håndterer sårbare livssituasjoner. Dette viser at pedagogen har kunnskap om at det finnes et arbeidsverktøy som skal være en hjelp og en veileder samt at pedagogen vet hvor de skal finne informasjon hvis det først skulle oppstå en situasjon. Vi antar at dette gjenspeiler barnehagens gode rutiner på hvor man finner slike verktøy, og at personalet har kunnskap om hva som står der.

Ved at det er gode rutiner rundt slik informasjon og handlingsskjema vil det kunne gjenspeile kunnskapen til hele personalgruppen og barnehagen om at de er godt rustet for å ta imot sårbare barn. En potensiell fallgrube ved bruk av en detaljert handlingsplan, kan være at enkelte av de sårbare livssituasjonene og de typiske trekkene ved dem ikke er beskrevet eller på annen måte faller utenfor, og at personalet derfor kun vil handle ut ifra de mest alvorlige, som omsorgssvikt og overgrep. Her er det viktig at personalet hele tiden er oppdatert med fagkunnskap om de ulike sårbare livssituasjonene slik at hvis de skulle havne i en situasjon med for eksempel et dødsfall i nær relasjon til barnet så vet de hvor de finner god informasjon om hvordan støtte barnet i denne prosessen. Vi tror barnehagene har gode rutiner og handlingsplaner på de mest alvorlige sårbare livssituasjonene, men vi stiller spørsmålet om det er gode verktøy for de sårbare livssituasjonene som ikke sees på som kritiske eller akutte.

5.2 Samarbeid med andre etater

Det fremkommer av både litteratur og statistikk at samarbeid med andre etater er helt essensielt i barnehagen. Likevel er det ingen av barnehagene som trekker dette frem i sine svar i undersøkelsen. Glavin og Erdal sier at samarbeid med andre etater ligger i mandatet til barnehagelærere: "Samarbeid ligger i mandatet og profesjonsutøvelsen til de ansatte i ulike etater, og skal føre til kvalitetsheving av arbeidet. Tverrfaglig samarbeid brukes som en betegnelse på at flere yrkesgrupper med ulik faglig kompetanse arbeider sammen mot et felles mål" (Glavin og Erdal, 2018). Hvorvidt mangelen på innsikt i hvordan barnehagen samarbeider med andre etater kommer av vår formulering av spørsmålene, eller om samarbeidet faktisk er svakt, kan være vanskelig å si. Det er likevel vårt inntrykk at svarene avgitt av pedagogene ikke tyder på et manglende samarbeid, men heller viser at fokuset ligger mer på foreldresamarbeid og samspill med barnet. Dette kan vi se på som et godt tegn, ved at samspill og dialog med barnet står i sentrum, vil kunne gjøre tiltakene som blir satt inn, mer treffsikre. Overdiagnostisering og unøyaktige tiltak er noe som kan skade barnet mer

enn nødvendig. Det blir derfor viktig at hovedkompetansen ligger hos barnehageansatte, og at de bruker tid før de setter i gang tiltak med andre instanser.

En fallgrube ved tverrfaglig samarbeid er at instanser ikke har god nok dialog.

Taushetsplikten skal være til for barnets beste, og gjelder ikke når opplysningsplikten trer inn fra barnehage til barnevern, men fremtrer igjen når det går andre veien. Dette kan fungere mot sin hensikt, og vi tenker at det med fordel kunne vært tydeligere rammer på dette feltet (Utdanningsforbundet, 2016). I situasjoner hvor for eksempel barnevernet er inne, vil taushetsplikten kunne komme til hinder for at de kan fortelle barnehagen hvordan tiltaket/ene går. Dette vil kunne føre til at barnehagen, uten at de vet, jobber mot tiltakene barnevernet har igangsatt.

Et samarbeid med andre instanser som PPT og BUP kan forekomme da enkelte barn i barnegruppen kan ha behov for utredning, samt tilrettelegging og støtte. Her kan barnehagen kontakte PPT og BUP for å få deres hjelp og fagkunnskaper til å observere og komme med råd for barnets beste. Ved mistanke om mer alvorlige hendelser som vold og omsorgssvikt kan barnehagen ta direkte kontakt med barnevernet for å rådføre seg, enten anonymt eller som kjent melder. Hvis barnevernet vurderer at det er hensiktsmessig å åpne en sak, vil de foreta en undersøkelse på tre måneder, for å få et bilde av barnets nåværende situasjon (Bratterud & Emilsen, 2013, s.50-51). Ulike risikofaktorer krever ulike handlingsmønstre og hastegrad. En skilsmisse kan være en tung periode for et barn, og som kan komme til syne gjennom atferdsendringer fordi at å tilpasse seg en ny hverdag kan være vanskelig. Her er det viktig at personalet er støttende og til stede for barnet. Det er ikke så mye barnehagen får gjort med en skilsmisse utenom å ha en god dialog med begge foreldre og legge til rette for en god barnehagehverdag for barnet.

Eksempelvis kan en tegning fra et barn som vekker mistanke bør bli diskutert med styrer og videre observering av barnet for å avdekke eventuell svikt i omsorgen. Det å prate med barnet om tegningen kan være en god ide, for å avdekke om barnet har eldre søsken som ser på filmer og/eller spill som er over barnets alder, og som tegningen kan være inspirert av. Hvis det ikke gir noe gode resultater på videre observasjon og samtale med barnet kan personalet rådføre seg med styrer og videre med barnevernet.

5.3 Barnehagelærerens faktiske kompetanse

I barnehagelærerutdanningen er det fokus på tematikken, men en respondent skriver at det er for lite av det. Dette opplever vi at vi kan underbygge, etter tre år med utdanning og likevel savner vi mer kompetanse på dette feltet. Respondentene skriver at de vil gå på kurs videre for å øke kompetansen og kunnskapen på feltet, og en annen barnehagelærer trekker fram at videreutdanning i regi av HVL er den eneste måten for kompetanseheving og sier at kurs ikke er bra nok. Vi tenker på den ene siden at videreutdanning hos en utdanningsinstitusjon er en god kompetanseheving, men vet også at mange ikke vil ha tid til å ta dette samtidig som de jobber. Dette kan føre til at færre får en ønsket kompetanseheving, og vi ser på kurs og veiledning som gode substitutter i disse tilfellene.

Etter endt utdanning skal barnehagelærere være kompetente til å kunne gjøre slikt arbeid. Vi tenker at det er bekymringsverdig at den ene barnehagelæreren ikke har erfaring med sårbare livssituasjoner når barnehagelæreren har jobbet fem år som pedagog. Vi lurer på om barnehagelæreren har arbeidsverktøy lett tilgjengelig som de andre barnehagene. Det kan være respondenten ikke har tenkt på de mindre kritiske sårbare livssituasjoner når respondenten svarte på undersøkelsen og at svarene da kun representerer at pedagogen ikke har erfaring med omsorgssvikt eller vold. Det vet vi ikke noe om, men ser på det som en større sannsynlighet enn at pedagogen ikke har erfaring med en mindre kritisk sårbar livssituasjon. I rammeplanen står det at:

«Barnehagelærere er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver. Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller. De skal ivareta relasjoner mellom barn i grupper, mellom barn og personalet og mellom personalet og foreldre» (Udir, 2017, s. 15).

Vi skal oppdatere oss hele tiden og følge med i forskningen da vi er i stadig forandring. Den ene barnehagelæreren nevnte dette med å aldri føle oss ferdig utlært for det går ikke an i et slikt yrke. Det er viktig å ha en slik innstilling da det vil være lettere å samarbeide med teamet hvis alle er åpne for forandringer. Her kan personalet møte utfordringer ved at enkelte ikke vil forandre på rutinene barnehagen har da de føler de fungerer bra, at det er slik de alltid har gjort det.

På den andre siden er noe av det vi har vært opptatt av at barnehagelærerne skal føle seg kompetente. Det er viktig for arbeidet at barnehagen ikke føler at de ikke har kompetanse, fordi det kan føre til at de ikke tør å gjøre det de skal. Det er derfor viktig å også snakke om hva barnehagens kompetanse faktisk er. Dette kommer frem i form av utdanning, som vi nå har sett på emneplanen skal en barnehagelærer kunne mye om dette. Vi ser også på svar fra barnehagelærerne, som viser seg at en barnehagelærer skal kunne og kan veldig mye.

6. Avslutning

I denne oppgaven har vi forsøkt å finne ut hvordan barnehagen kan ivareta barn i sårbare livssituasjoner. For å gjøre dette har vi skapt et kunnskapsgrunnlag basert på aktuell faglitteratur, samt forskning om barn, deres utvikling og forskning om barnehagen som pedagogisk arena. Vi har jobbet med å avgrense og konkretisere temaet vårt, og har gjennom arbeidet fått mye fokus på valg av litteratur. Kunnskapsgrunnlaget vi har presentert gir føringer for det videre arbeidet med å forske, undersøke og finne ut av hva de som er ute i barnehagene faktisk opplever at de har kunnskap om, og hvordan denne kunnskapen gjenspeiler seg i avdekking av sårbare livssituasjoner. For å gjøre dette ønsket vi et representativt svar fra barnehagelærere, og valgte ut barnehager strategisk for å få to barnehager i hver bydel i Bergen.

Responser var lavere enn antatt, med fire respondenter av seksten mulige. Dette gjorde at vi ikke kan generalisere ut fra våre svar, men likevel så svarene vi fikk som verdifulle i vårt forskningsprosjekt. Spørsmålene vi stilte endte i tre kategorier: Barnehagelærerens opplevelse av egen kompetanse, barnehagelærerens opplevelse av barnehagens kompetanse og til slutt barnehagelærerens faktiske kompetanse. Disse kategoriene ble en del av grunnlaget vårt i presentasjonen av funnene våre, og videre i drøftingen av svarene vi hadde. Respondentene våre ga uttrykk for at de hadde erfaringer med barn i sårbare livssituasjoner, og fortalte om forskjellige verktøy for å avdekke, ivareta og øke egen kunnskap om barn i sårbare livssituasjoner. Vi drøftet dette i lys av vårt kunnskapsgrunnlag, og konkluderer med en manglende kompetanse om barn i sårbare livssituasjoner, der vi peker minst på de som jobber i barnehagen, og mest på rammene, utdanningsinstitusjonene og bevisstheten rundt dette temaet.

Vi har gjennom arbeidet blitt oppmerksomme på noen tema vi med fordel kunne tatt opp i denne oppgaven. Vi oppdaget gjennom kategoriseringen og analysen av dataene våre at avdekking av barn i sårbare livssituasjoner henger tett sammen med ivaretagelse av barna, og valgte å ha et underkapittel dedikert til dette. Vi ser likevel at vi kunne sett mer på dette, men begrunner valget av å ikke gjøre det med avgrensning og konkretisering av barnehagens kompetanse rundt ivaretagelse.

Vi har gjennom oppgaveskrivingen fått mye ny kunnskap på feltet som vi mener er viktig kunnskap for alle ansatte som jobber i barnehagen. Kunnskap og kompetanse personalet har vil kunne gjøre de mer rustet til å kunne ivareta barn i sårbare livssituasjoner. Emneplanen og rammeplanen peker på viktige punkter barnehagelærere skal kunne noe om, men det er fremdeles mye kunnskap som med fordel kunne fått mer plass i utdanningsløpet.

Vi ønsket å bidra til mer kunnskap og bevissthet om barn i sårbare livssituasjoner, og har oppdaget et mangfold av litteratur som viser at vi til sammen har denne kunnskapen tilgjengelig. Flere av respondentene våre trekker fram arbeidsverktøy og litteratur som et svar på deres kompetanse, samtidig som det ser ut til å ikke være like tilgjengelig for alle. Vi ønsker å oppfordre institusjonene og politikerne til å fokusere på kompetanseheving i barnehagen i revideringer av rammeplaner og emneplaner, og vi håper vår oppgave har vært med på å understreke behovet for dette.

Takk for en fin oppgave!

Litteraturliste

Askland, L. & Sataøen, S.O. (2017). *Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst*. (3.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk

Bergsland, D,M (2018). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm

Bratterud, Å., & Emilsen, K. (2013). *Dørstokkmila - barnehagens vei fra magefølelse til melding*. Bergen: Fagbokforlaget

Buudir. (2018, 12.des) *Hva er seksuelle overgrep?* Hentet fra:
https://www.buudir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Retningslinjer_seksuelle_overgrep_utviklingshemmede/Hva_er_seksuelle_overgrep/

Buudir (2021, 14.april) *Bekymringsmeldinger til barnevernet*. Hentet fra:
https://buudir.no/statistikk_og_analyse/barnevern/bekymringsmeldinger/

Buudir (2018, 6.april) *omsorgssvikt*. Hentet fra:
https://www.buudir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Vern_mot_overgrep/Vold_og_overgrep_mot_barn_og_unge_med_funksjonsnedsettelse/Tegn_pa_vold_og_overgrep/Omsorgssvikt/

Børhaug, K., Helgøy, I., Homme, A., Lotsberg, D-Ø. & Ludvigsen, K. (2012). *Styring, organisering og ledelse i barnehagen* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget

Dalland, O. (2020) *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal

European Commission, education and training (2013). *Supporting teacher competence development*.

Glavin, Kari & Erdal Bodil (2018). *Tverrfaglig samarbeid i praksis*. Oslo: Gyldendal

Gunnestad, A. (2014). *Didaktikk for barnehagelærere*. Oslo: Universitetsforlaget

Høgskolen på Vestlandet. (2016). *Studieplan – Bachelor – Barnehagelærer*. Hentet fra: <https://www.hvl.no/studier/studieprogram/2018h/blu/studieplan/>

Johannessen, C. (2020). *Små barn i sårbare livssituasjoner*. Oslo, KF.

Killén, K. (2015). *Sveket I, Risiko og Omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar* (5. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.

Kommunesektorens organisasjon. (2018). *Hva er kompetanse?* Hentet fra: <https://www.ks.no/fagomrader/arbeidsgiverpolitikk/kompetanse-og-rekruttering/verktoy---strategisk-kompetanseplanlegging/steg-4.-hva-er-kompetanse/>

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Innhold og oppgaver.

Kunnskapsdepartementet. (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. (meld. St. 41 (2008-2009)).

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pdfs/stm200820090041000dddpdfs.pdf>

Mørch, W.T (2021). Abraham Maslow. Hentet fra: https://snl.no/Abraham_Maslow

SOS Children's village. (November 2015). *The world's most vulnerable children: who they are, where they live, and what puts them at risk*. Hentet fra:

<https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/384bc38a-62aa-4c2a-9563-a5ecc61b6a77/SOS-Child-at-risk-report-web.pdf>

Statistisk Sentralbyrå (2020, 2.juli) *Barnevern*. Hentet fra:

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

Statistisk sentralbyrå (2021, 8.mars) *Ekteskap og skilsmisser*. Hentet fra

<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap>

Stiftelsen Tryggere (2018). Vold, hentet 3.mai 2021 fra <https://tryggere.no/2018/01/16/vold/>

Torvik, F. A. & Rognmo, K. (2011). *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk: omfang og konsekvenser*. (Rapport 2011:4). Oslo: Folkehelseinstituttet.

Hentet 23. mai 2021 fra:

<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2011/rapport-20114-barn-av-foreldre-med-psykiske-lidelser-eller-alkoholmisbruk-omfang-og-konsekvenser.pdf>

Utdanningsdirektoratet (2017, 29.august). *Hva gjør PP-tjenesten?* Hentet fra:

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/hva-gjor-pp-tjenesten/>

Hei!

Takk for at du tar deg tid til å besvare denne spørreundersøkelsen.

Dine svar er svært viktige for oss og vi setter stor pris på din deltakelse!

Spørreundersøkelsen vil ta 20-30 minutter å besvare. Les spørsmålene nøye, og svar det som passer deg best.

Litt om deg

1. Hva er din utdanning?
2. Hvor lenge har du jobbet i barnehage?
3. Hva betyr det for deg at et barn er i en sårbar livssituasjon?

Barnehagens ferdigheter og erfaringer

4. I hvilken grad tror du barnehagen klarer å avdekke endringer i barns livssituasjon?
 - a. Hvordan avdekker de dette?
5. Har barnehagen erfaring med barn i sårbare livssituasjoner?
 - a. Hvis ja, i hvilken grad?
 - b. Hvordan håndterte barnehagene det?
6. Hvilke tiltak har barnehagen for å avdekke og håndtere barn i sårbare livssituasjoner?
7. I hvilken grad tror du barnehagen klarer å avdekke forskjellige sårbare livssituasjoner?
1-10, 1 ikke i det hele tatt, 10 i stor grad
 - a. Omsorgssvikt
 - b. Vold og seksuelle overgrep

- c. Lese og skrivevansker
- d. Autisme
- e. Familieendringer
- f. Annen nedsatt funksjonsevne:
 - Hørsel, syn
 - Kognitive
 - Sosiale

Dine ferdigheter

8. Hvilken kompetanse har du om barn i sårbare livssituasjoner? Hva opplever du er godt nok, og hva kunne du ønsket at du hadde mer av?
- a. Hvis du ønsker mer kompetanse, vet du hvor du får tak i denne?
 - b. Hvilke tilbud kan dere som barnehagelærere finne for å øke kompetansen deres om barn i sårbare livssituasjoner?

Vedlegg 2

Vil du delta i forskningsprosjektet

«*Barn i sårbare livssituasjoner*»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forske på hvordan barnehager i Norge støtter og veileder barn i sårbare livssituasjoner. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Hei! Vi er to studenter på barnehagelærer linjen ved Høgskolen på Vestlandet. Vi skriver bacheloroppgave, og ønsker å forske på hvordan barnehager i Norge støtter og veileder barn i sårbare livssituasjoner. Dette er et tema som engasjerer oss begge veldig, og vi ser på forskningen og oppgaven vår som viktig for barnehager og barn i Norge.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

HVL er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å få en god datainnsamling har vi laget et utvalg av barnehager vi ønsker å intervju, og deres barnehage er en del av dette utvalget. Vi ønsker å stille spørsmål til styrer og noen pedagogiske ledere, for å få et helhetsbilde av barnehagens synspunkter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du fyller ut et spørreskjema. Det vil ta deg ca. 20 minutter. Spørreskjemaet inneholder spørsmål om din opplevelse av kompetansen i barnehagen. Dine svar fra spørreskjemaet blir registrert elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil ikke være andre enn oss to studenter som har tilgang til dine svar. Vi vil ikke bruke navn eller andre personopplysninger om deg eller barnehagen.
- Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 1.juni. Opplysningene vil da bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen på Vestlandet ved Aihua.hu@hvl.no

- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen
telefon: 55587682

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no)
eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Aihua Hu
(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *barn i sårbare livssituasjoner* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i spørreundersøkelse
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)